

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ДИТЯЧОГО СПОРТУ Й ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД У США (1945–1980 РР.)

FORMATION AND DEVELOPMENT OF SCHOOL SPORTS AND PHYSICAL EDUCATION POST-WAR PERIOD IN THE UNITED STATES (1945–1980)

Історія становлення та розвитку фізичного виховання та спорту в США в різні історичні періоди – вагома частина загальної історії фізичної культури. Надбаний ними досвід вагомо вплинув на становлення і формування сучасних видів спорту – на розвиток чинних систем фізичного виховання у світі загалом й в Україні зокрема.

Мета – вивчення особливостей становлення та розвитку спорту та фізичного виховання США в історичній ретроспективі. Розвиток спорту та фізичного виховання у США відбувався під впливом економічних, політичних і культурних подій у державі. Характерні особливості повоєнних років (економічне процвітання, демографічний вибух, лояльні можливості отримати освіту) стали добрими передумовами для розвитку спорту, зокрема і дитячого.

Значний вплив на спорт мали події 50–70-х рр. Наприклад, рух за громадянські права у США дав можливість нівелювати расові бар'єри між учасниками під час занять спортом і змагань, які стали більш видовищними і професійними. Рух жінок за рівність привів до встановлення і бурхливого розвитку жіночого спорту, що, своєю чергою, підкреслило рівноправну роль жінки в американському суспільстві. Запуск у 1957 р. Росією космічного супутника став поштовхом до розвитку освіти і науки, що, зрозуміло, сприяло виникненню нових напрямів дослідження у спорті і появі таких дисциплін, як кінезіологія, біомеханіка та інші. Окрім того, відбулася зміна суспільних цінностей – від «перемога будь-якою ціною» до «командного духу», що вплинуло на навчальні програми у школі. Вони збагатилися іграми, метою яких було формування вміння співпрацювати. Екологічний рух, що був популярним у США 60-х років сприяв популяризації видів спорту на відкритому повітрі (рекреаційних). Рух за права споживачів зацентрував увагу у спорті на відповідальності з боку тренера й спортсмена, на «споживчій» участі в заняттях спортом. Важливою особливістю кінця цього етапу було надання рівних можливостей для занять спортом американцям з обмеженими можливостями.

Ключові слова: фізична культура, фізкультурна освіта, ретроспектива, історія.

The history of the establishment and development of physical education and sports in the United States in different historical periods is a significant part of the general history of physical culture. Acquired experience significantly influenced the rise and formation of modern sports, in general on the development of existing systems of physical education in the world, and Ukraine in particular. Given the foregoing, it is important to study the peculiarities of establishing and developing U.S. sports and physical education in the historical retrospective, which became the goal of our research. The development of sport and physical education in the U.S. took place under the influence of economic, political and cultural events in the country. The characteristic features of the postwar years (economic prosperity, demographic explosion, fair education opportunities) have become good prerequisites for the development of sports, including children's sports. Events from the 50's through the 70's had a significant impact on sports. Thus, the civil rights movement in the United States gave an opportunity to neutralize racial barriers between participants during sports and competitions, which became more spectacular and professional. The movement for woman's equality led to the establishment and rapid development of women's sports, which for their part emphasized the equal role of women in American society. The launch of Russia's satellite in 1957 was the impetus for the development of education and science, which, of course, contributed to the emergence of new research areas in sports and the occurrence of disciplines such as kinesics, biomechanics and others. In addition, there was a change of social values – from "victory at any cost" to "team spirit", which influenced the school curriculum. It became enriched with games whose goal was to develop cooperation skills. The environmental movement, which was popular in the 60's and the 70's in the U.S. contributed to the popularization of outdoor recreational sports. The consumer rights movement drew attention to the sport's responsibility on the part of the coach and athlete, on participation in sports as a "consumer". An important feature of the end of this phase was to give equal opportunity to Americans with disabilities to be involved in sports.

Key words: physical culture, physical education, retrospective, history.

УДК 37.01

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-18-1-9>

Турчик І.Х.,

канд. наук з фізичного виховання та спорту, доцент,
доцент кафедри теорії та методики фізичного виховання
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Постановка проблеми. Сьогодні практично немає жодної сфери людської діяльності, яка не була б пов'язана, так чи інакше, з фізичною культурою, оскільки фізична культура і спорт – загально-визнані матеріальні і духовні цінності суспільства загалом і кожної людини зокрема. Історія фізичної культури і спорту вивчає виникнення і розвиток засобів, методів, теорії і систем фізичного виховання на різних етапах існування суспільства. Будучи важливим розділом науки про фізичну культуру і спорт, історія розглядає їх як складник загальної культури. На основі об'єктивних зако-

номірностей розвитку суспільства можна простежити еволюцію фізичної культури з найдавніших часів до сьогодення [1]. Історія встановлення та розвитку фізичного виховання та спорту в США в різні історичні періоди – вагома частина загальної історії фізичної культури. Надбаний ними досвід вагомо вплинув на становлення і формування сучасних видів спорту, на розвиток чинних систем фізичного виховання у світі загалом й в Україні зокрема.

Мета статті. Зважаючи на вищесказане, важливим є вивчення особливостей становлення

та розвитку спорту та фізичного виховання США в історичній ретроспективі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Окремі аспекти розвитку теорії і практики спорту в США досліджували такі вітчизняні науковці: Ю. Брискін (2015), М. Булатова, С. Бубка, В. Платонов (2012), С. Гуськов, Платонов В., Линець М. (2000), Степанюк С., Гречанюк О., Маляренко І. (2006), Н. Пангелова (2007), І. Турчик (2018) та інші вчені. Вагомий внесок у поширення історії фізичної культури США зробили російські вчені, а саме С. Гуськов (2000), Б. Голощапов (2007), Л. Кун (1982), В. Олимова (1985), Н. Пономарев (1970), В. Столбов (1983), Ю. Фомін (1990).

Виклад основного матеріалу. Перше десятиріччя після Другої світової війни змінило США. Жінки і чоловіки, які були залучені до збройних сил, поверталися до дому і отримували широкі можливості для здобуття вищої освіти. Економіка і нація, яка у зв'язку з війною була змушена відкладати свої споживчі бажання, швидко надолужувала згаяне, що сприяло ще більшому покращенню економіки [13].

У всій країні масово розпочалося будівництво житла, особливо навколо міст, що стало поштовхом до процвітання так званого «передмістя».

Стрімко виросла кількість студентів, прийнятих до коледжів і університетів, позаяк держава запровадила лояльні умови для оплати навчання (наприклад, державна програма G.I.Bill).

Багато молодих пар, які відкладали своє заміжжя або з'єднання сім'ї у зв'язку з війною, почали створювати родини, що стало результатом бейбі-буму, найбільш важливого аспекту епохи. Кількість дітей, народжених у післявоєнні роки, було вражаючою, що викликало у США демографічний вибух. Народжені в ці часи діти надалі змінили соціальну структуру нації, адже, досягнувши повноліття, вони в наступні 50 років домінували в культурному та економічному житті.

Власне, ці особливості післявоєнних років стали добрими передумовами і для розвитку спорту, зокрема і шкільного (дитячого).

У 1946 р. в Національній Лізі з футболу (National Football league) було лише 10 команд, а в 1977 р. – вже 28. Після війни в Головній лізі з бейсболу (Major league Baseball) було 16 команд, проте до 1977 р. їх число зросло до 25. Створена у 1946 р. Національна Асоціація з баскетболу (National Basketball Association) спочатку була досить нестійкою фінансовою організацією, проте у 1977 р. до її складу вже входило 22 команди, і вона перетворилася на одну з найбільших спортивних федерацій зі стабільним значним капіталом.

Гольф, який насамперед асоціювався із сільським клубним спортом багатих людей, у післявоєнні роки поступово ставав основним медійним спортом для жителів міст. У ці роки було збудовано

величезну кількість як приватних, так і громадських кортів для гольфу.

Завдяки приголомшливому успіху легендарного американського спринтера Jesse Owens на Олімпійських іграх у Берліні (1936 р.) Олімпіада стала популярною й у США. У 1948 р. після восьмирічної перерви у зв'язку з війною у Європі й Азії Олімпійські ігри були відновлені. Ці ігри, які пройшли в Лондоні, стали величезним поштовхом для розвитку спорту у США в наступні роки.

Унаслідок вищезазначених подій бурхливо розпочав розвиватися і міжуніверситетський спорт. Команди виступали на всіх рівнях – починаючи від регіонального і закінчуючи національним, розширювалися види спорту, які культивуватимуться в закладах. Змагання отримували широку медійну підтримку. Важливим поштовхом для розвитку спорту в післявоєнний період стало рішення університетів відзначати кращих спортсменів високими стипендіями. Зазначимо, що ця традиція збереглася у США досі, і це, безсумнівно, впливає на ставлення населення до спорту.

Велика кількість дітей, що були народжені в період після війни, так зване покоління «бейбі бумерів», привело до виникнення організованого дитячого і юнацького спорту. Почали проводитися змагання між групами різного віку не лише з бейсболу, але і футболу, гімнастики, хокею, тенісу та інших видів.

Спортивні тренування стали більш спеціалізованими, і діти до них залучалися з більш раннього віку. Учні отримали можливість систематично тренуватися і змагатися упродовж цілого року. З'явилися літні спортивні табори, які батьки і тренери розглядали необхідним доповненням до цілорічних змагань.

Характерною особливістю цього періоду є збільшення кількості вболівальників на спортивних змаганнях. Зазначені події почали широко висвітлюватися у газетних спортивних колонках, часто потрапляючи на перші шпальти, окрім того, почався випуск спортивних журналів. Зросла кількість радіотрансляцій і оглядів. Проте незабаром стало очевидним, що телебачення має більший вплив на розвиток спорту – і розпочалася так звана ера телеспорту.

До сказаного вище варто додати, що збільшилося число спеціальних журналів, на шпальтах яких висвітлювалися результати наукових досліджень з кінезіології, біомеханіки і психології спорту.

Стрімкий розвиток спорту, його популярність під час війни, зокрема ігрових видів, вплинув і на шкільні програми з фізичного виховання. Широкої популярності набуває так званий «спорт упродовж життя» (Lifetime sports). Мова йде про види спорту, якими людина може займатися все життя, вдосконалюючи свою майстерність навіть у віці, коли мудрість і досвід компенсують зниження рефлекс

сів і рівня розвитку фізичних якостей, і це – насамперед гольф, боулінг і теніс. Зазначені чинники спричинили зменшення кількості занять, спрямованих на зростання рівня фізичної підготовленості (fitness), як у системі шкільної освіти, так і загалом.

Проте ситуація почала змінюватися в середині 1950-х р. У грудні 1954 р. Ганс Краус (Hans Kraus) і Рут Гіршланд (Ruth Hirschland) у «Журналі про здоров'я, фізкультурну освіту і дозвілля» опублікували статтю з назвою «Мінімум тестів для м'язового фітнесу (фізичної підготовки) школярів», у якій узагальнили результати порівняльних тестових вимірювань американських і європейських дітей. Отримані результати свідчили, що 60% американських дітей не впоралися з тестами. Для порівняння – у Європі було лише 9% [8].

Зазначені дослідження були представлені президенту Ейзенхауеру – пристрасному гравцеві гольфу, що командував американською армією під час війни. Національні газети і журнали підхопили ці дані і перетворили проблему на національну. Американська молодь була охарактеризована як квола і в'яла.

У 1956 р. була скликано конференцію з проблеми молодіжного фітнесу (фізичної підготовки), наслідком якої був виданий президентський указ щодо необхідності сформуванню президентську раду щодо молодіжного фітнесу (фізичної підготовки). У 1958 р відбувся перший президентський тиждень фітнесу ("Presidential Fitness Week") [15].

У 1960 р. новообраний президент Кеннеді у журналі «Спорт в ілюстраціях» опублікував статтю під назвою «Нижній/слабкий американець». Він також призначив легендарного тренера з футболу з Оклахоми Бада Вілкінсона (Bud Wilkinson) главою Президентської ради з молодіжного фітнесу. Такий спалах активності та публічності навколо молодіжного фітнесу призвів до зростання тиску на шкільні програми з метою збільшення занять щодо поліпшення фізичної підготовленості школярів [7].

Події середини 50-х рр. мали соціальний і культурний вплив на розвиток США до кінця ХХ ст. У 1950–1960-х рр. покоління бейбі-бумерів подорослішало і почало змінювати традиційну культуру спілкування, стиль одягу, музичні вподобання тощо.

У 1954 р. Верховний суд підтримав рішення справи «Браун проти Міністерства освіти», яке усунуло принцип «окремих, але рівних» (separate but equal), що призвело до створення сегрегаційних шкіл в Америці. Це було доленосне рішення, яке сповістило про початок ери руху за соціальні права [4].

У 1956 р. Роза Паркс, прибиральниця з Монтгомері (штат Алабама) була заарештована за те, що відмовилася поступитися місцем в автобусі білому чоловікові. Це призвело до бойкоту білошкірих власників бізнесу в Монтгомері. Його очолив молодий негритянський священник Мартін

Лютер Кінг-молодший, який привернув до себе увагу національних ЗМІ.

Рух за громадянські права створив умови для подальшого руйнування расового бар'єру. Відбулася інтеграція університетських команд. Негритянські та іспанські гравці стали професіоналами в нових інтегрованих змаганнях, що дало можливість нівелювати расові бар'єри.

У 1957 р. Росія запустила космічний супутник. Ця подія неабияк стривожила владу США, держави, яка була завжди світовим флагманом у сфері технологічних досягнень. Це стало черговим поштовхом до розвитку освіти і науки, і власне у цей період, як зазначають фахівці, були зроблені одні з найбільших досягнень у галузі американської освіти, кульмінацією чого стала публікація «Нація в небезпеці» (A Nation at Risk) і доповіді Національної комісії США з успішності (National Commission on Excellence in Education) [3].

Ще однією подією післявоєнного періоду, яка вплинула на культурне життя американців, була опублікована у 1962 р. Рейчел Карсон (Rachel Carson) книга «Тиха весна», у якій науковиця попереджала американців про небезпеку впливу пестицидів і хімікатів на екологію. Власне, з неї у США розпочався екологічний рух [6].

Екологічний рух створив передумови для ширшого залучення населення до занять спортом на відкритому повітрі, особливо в незаселених місцях (за межами міст). Найбільш активно розвивалися такі види, як лижний крос і туризм.

Біг на довгі дистанції став національним спортом для учасників і глядачів. Понад 30 000 людей узяли участь в марафоні Нью-Йорк Сіті на 26,2 милі, а мільйони – стежили за ним біля телевізора.

У 1965 р. Ральф Надер (Ralph Nader) опублікував книгу «Небезпечно на будь-якій швидкості», у якій розкритикував автомобільних виробників США, що повністю ігнорували безпеку пасажирів. Ця книга породила рух за права споживачів, який із часом вплинув на спорт, фітнес, фізкультурну освіту через такі важливі цінності, як: відповідальність за продукцію, зловживання з боку вчителя або тренера, споживча участь у спортивних рішеннях [10].

Знаковою подією цього періоду стала внесена у 1972 р. Конгресом США поправка, яка нарешті окреслила межі, що дозволяли жінкам і дівчатам отримати рівноправний доступ до спорту, фітнесу і фізкультурної освіти. З цього документа розпочався рух жінок за рівність [11], який, у свою чергу, сприяв швидкому встановленню жіночого спорту – починаючи від дитячого до елітних рівнів у міжнародному спорті. Унаслідок не лише більше жінок почали займатися спортом, але і розвиток спорту допоміг заново переглянути концепцію ролі жінки в суспільстві США.

У 1975 р. Конгрес схвалив Закон 94-142, який гарантував американцям з обмеженими можливостями рівні права, особливо у сфері освіти, що стало поштовхом до розвитку адаптивного і параспорту [12].

Медіареклама кінця 1950-х – початку 1960-х рр. сприяла формуванню у звичайних громадян США стійкого інтересу до занять спортом, що, своєю чергою, впливало на зацікавленість дітей. Спортивний зовнішній вигляд – стрункність, м'язовий рельєф тіла, рухова активність – перетворився на еталон, до досягнення якого прагнули чимало чоловіків і жінок. Спортивний одяг використовували не лише під час занять спортом, але і як звичайний одяг для пробіжок чи прогулянок або просто як повсякденний. Нація ставала спортивікованою.

Мода на фітнес у США активізувала приватний бізнес, адже, задовольняючи потреби в заняттях фітнесом громадян США, можна було заробити значні кошти. Якщо ще десятиліття тому лише думка про необхідність відвідати спортзал асоціювалася з часто брудними і неохайними роздягалками і обладнанням, то в 60-х р. бути членом фітнес-центру вважалось престижним і соціально важливим. Устаткування було чистим, яскравим і безпечним. Тренування часто не лише спрямовувалося на фізичне вдосконалення, а й часто трактувалося як світський захід.

Наприклад, у 1968 р. доктор Кеннет Купер (Kenneth Cooper) опублікував невелику книгу, яка визначально вплинула на фітнес-рух усього покоління і подарувала новий термін, який став звичним і для української мови – «аеробіка». Лише до 1973 р. ця книга перевидавалася понад 20 разів, а термін «аеробіка» почали використовувати для назви кардинально нового підходу у тренуванні серцево-судинної системи.

Власне, вправи з аеробіки почали домінувати у фітнес-підготовці. Заняття аеробікою стали популярними. На ринку з'явилося спеціальне взуття, успішно продавалося відео з аеробіки.

Значних змін шкільна програма з фізкультурної освіти зазнала у другій половині ХХ ст. Вони відтворювали зміни, які відбувалися в суспільному житті США, що було популярним у масовій культурі.

Наприклад, інтеграція видів спорту впродовж життя (life sports) у навчальну програму відбулася після Другої світової війни, загалом відображаючи чинну модель і філософію життя США. В останні десятиліття століття вона поповнилася новими засобами, і це призвело до зменшення домінування тих із них, які мали на меті формування високого рівня фізичної підготовленості, що було основною метою занять із початку століття.

Розвиток науки і освіти, який був спровокований запуском у космос російського супутника на початку 1960-х р. спричинив зміни деяких цінностей. Важливою стала не «перемога будь-якою

ціною», а вміння співпрацювати і взаємодіяти. Програма розширилася новими командними іграми й естафетами, метою яких було формування «відчуття плеча» і «командного духу».

Окрім того, наукові досягнення привели до збільшення теоретичної підготовки (наприклад, спортивної біомеханіки та інших спортивних дисциплін) школярів із фізичного виховання, яка доти не була відображена окремим розділом в освітній програмі.

У ці роки стала також частиною програми з фізкультурної освіти пригодницька освіта (adventure education – навчання через досвід, орієнтований на пригоди). Вчителі отримали можливість проводити уроки на природі, школи були забезпечені новітнім спорядженням, що давало можливість учням займатися різновидами скелелазіння. Звичним явищем того часу були спільні сімейні виїзди для занять пригодницькою діяльністю у вихідні дні чи під час канікул.

Значний вплив на систему фізичної культури в США 50–60-х рр. мала зароджена в 30-х рр. в Англії філософська програма під назвою «Освіта через рух» (Movement education). В її основі було навчання учнів розвивати рухові навички за допомогою фізичного руху [17].

У середині 1980-х – на початку 1990-х рр. спочатку у фізкультурній освіті США, а згодом і в інших країнах популяризувалися такі моделі освіти, як: «Соціальний захист і персональна відповідальність» (Social and Personal Responsibility), «Спортивна освіта» (Sport Educational Model), «Навчання ігор для взаєморозуміння» (Teaching games for Understanding).

Модель під назвою «Соціальний захист і персональна відповідальність» розроблена вчителем із Чикаго Дональдом Геллісоном у 1970-х рр. (Hellison D) для роботи з важкою молоддю, поступово почала використовуватися в початковій і середній освіті США, а також була широко впроваджена до програми позашкільної освіти, шкільних клубах, програмах, заснованих на пригодах, і програми для дітей із затримкою у розвитку [9; 16].

Teaching Personal and Social Responsibility and Transfer of Learning: Opportunities and Challenges for Teachers and Coaches

Модель «Спортивна освіта» (Sport Education model) стала другим підходом у США, що успішно адаптований та впроваджений на національному і міжнародному рівнях. Він був створений у 1984 р. Дарилом Сідентопом (Daryl Siedentop), професором з університету Огайо [14].

«Навчання ігор для взаєморозуміння» (Teaching Games for Understanding) – це ще одна модель, спрямована на формування цінностей у молоді, яка була впроваджена в освітній процес із фізкультурної освіти в США в кінці ХХ ст. Її авто-

рами є англійські фахівці з Ламфорського університету Алмонд, Банкер і Торп (Almond, Bunker Thorpe, 1983 [5].

Висновки. Розвиток спорту та фізичного виховання у США відбувався під впливом економічних, політичних і культурних подій у державі. Характерні особливості повоєнних років (економічне процвітання, демографічний вибух, лояльні можливості отримати освіту) стали добрими передумовами для розвитку спорту, зокрема і дитячого.

Значний вплив на спорт мали події 50–70-х рр. Наприклад, рух за громадянські права у США дав можливість нівелювати расові бар'єри між учасниками під час занять спортом і змагань, які стали більш видовищними і професійними. Рух жінок за рівність привів до становлення і бурхливого розвитку жіночого спорту, що, своєю чергою, підкреслило рівноправну роль жінки в американському суспільстві. Запуск у 1957 р. Росією космічного супутника став поштовхом до розвитку освіти і науки, що, зрозуміло, сприяло виникненню нових напрямів дослідження у спорті і появі таких дисциплін, як кінезіологія, біомеханіка та інші. Окрім того, відбулася зміна суспільних цінностей – від «перемога будь-якою ціною» до «командного духу», що вплинуло на навчальні програми у школі. Вони збагатилися іграми, метою яких було формування вміння співпрацювати. Екологічний рух, що був популярним у США 60-х рр., сприяв популяризації видів спорту на відкритому повітрі (рекреаційних). Рух за права споживачів зацентрував увагу у спорті на відповідальності з боку тренера й спортсмена, на «споживчій» участі у заняттях спортом. Важливою особливістю кінця цього етапу було надання рівних можливостей для занять спортом американцям з обмеженими можливостями.

Реформування шкільних програм із фізкультурної освіти у другій половині ХХ ст. було пов'язано зі змінами, що відбувалися в суспільному житті і спорті США. Поступово відбулася переорієнтація мети шкільної програми ФКО з формування високого рівня фізичної підготовленості учнів (50–60-ті рр.) на зміцнення здоров'я учня через отримання задоволення від занять фізичними вправами та формування соціальних компетентностей (70–90-ті рр.). Цьому сприяли активне запровадження таких моделей освіти, як: «Соціальний захист і персональна відповідальність» (Social and Personal Responsibility), «Спортивна освіта» (Sport Educational Model), «Навчання ігор для взаєморозуміння» (Teaching games for Understanding).

Перспективами дослідження є аналіз розвитку історії спорту та фізичного виховання в США в ХІ ст.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вербицький В.А., Бондаренко І.Г. Історія фізичної культури та спорту в Україні : навч. посібник. Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. 340 с.

2. Турчик І.Х. Шкільний спорт у середніх та старших школах США (масштаби та чинники залучення). *Порівняльно-педагогічні студії*. 2014. № 2–3 (20–21). С. 53–58

3. A Nation At Risk: The Imperative for Educational Reform, Superintendent of Documents (April 1983) U.S. Government Printing Office, Washington, D.C. 20402. URL: https://www.edreform.com/wp-content/uploads/2013/02/A_Nation_At_Risk_1983.pdf.

4. Brown v. Board of Education (1954). URL: <https://www.ourdocuments.gov/doc.php?flash=true&doc=87>.

5. Bunker D., Thorpe R. A Model for the Teaching of Games in Secondary Schools in the Bulletin of Physical Education. Vol. 18. No. 1, Spring 1982.

6. Carson R. Silent Spring Houghton Mifflin Company; Anniversary edition (October 22, 2002). Originally Published : September 27, 1962. 400 p.

7. Cover of Sports Illustrated – December, 26, 1960 – Featuring John F. Kennedy's Article "The Soft American". URL: <http://kennedydetailfeaturefilm.com/home/cover-of-sports-illustrated-december-26-1960-featuring-john-f-kennedys-article-the-soft-american>.

8. Hans Kraus M.D., Ruth P. Hirschland (1954) Minimum Muscular Fitness Tests in School Children Research Quarterly. *American Association for Health, Physical Education and Recreation*. Vol. 25. Issue 2. P. 178–188. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10671188.1954.10624957>.

9. Hellison D. (2011) Teaching responsibility through physical activity 3rd ed. Champaign, IL : Human Kinetics.

10. Nader R. (1991) Unsafe at Any Speed Unsafe at Any Speed. Knightsbridge Pub Co Mass; 25th Anniversary edition. 367 p.

11. Overview of title ix of the education amendments of 1972, 20 U.S.C. A§ 1681 et. seq. URL: <https://www.justice.gov/crt/overview-title-ix-education-amendments-1972-20-usc-1681-et-seq>.

12. Public Law 94-142. 94 Congress. Nov. 29, 1975. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-89/pdf/STATUTE-89-Pg773.pdf>.

13. Siedentop D. (2003) Introduction to Physical Education, Fitness, and Sport. McGraw-Hill Higher Education. 448 p.

14. Siedentop D. (1998) What is Sport Education and How Does it Work? *Journal of Physical Education, Recreation Dance*. 1998. Vol. 69. Issue 4. P. 18–20. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/07303084.1998.10605528?journalCode=ujrd20>.

15. Sturgeon J., Meer J. (2006) The First Fifty Years, 1956–2006 The President's Council on Physical Fitness and Sports Revisits Its Roots and Charts Its Future. President's council on physical fitness & sports. 50 Years Promoting Health and Fitness. Copyright Faircount LLC, 2006. P. 40. URL: <https://www.hhs.gov/sites/default/files/fitness/pdfs/50-year-anniversary-booklet.pdf>.

16. Walsh D., Ozaeta, J., Wright P. (2010). Transference of responsibility goals to the school environment: Exploring the impact of a coaching club program. *Physical Education and Sport Pedagogy*. No. 15 (1). P. 15–28. DOI: 10.1080/17408980802401252.

17. What is Movement Education? (2011). URL: <https://www.slideshare.net/AlexEngel5/what-is-movement-education>.